

El contenciós entre el paborde del Penedès del Monestir benedictí de Sant Cugat del Vallès i la Universitat de Capellades (1661-1690)

Jordi CASAS I ROCA

Grup d'Estudis Locals de Sant Cugat del Vallès

El contencioso entre el preposición del Penedès del Monasterio benedictino de Sant Cugat del Vallès y la Universidad de Capellades (1661-1690)

RESUMEN

Las disputas con los señores jurisdiccionales de ciudades, villas y lugares fue una constante a lo largo de los siglos medievales y modernos. El Monasterio benedictino de Sant Cugat del Vallès no fue una excepción. Uno de los temas en disputa, muestra de su capacidad de intervención en la vida de las personas, fue la gestión de los monopolios municipales (taberna, carnicería, panadería, horno y tienda de comestibles, fundamentalmente). La concesión de estos monopolios era una regalía de la Corona, pero el Monasterio le costó aceptarlo. En el caso de Capellades, junto a la voluntad de reforzar el poder jurisdiccional del preposición del Penedès, hubo una intención clara de conseguir una compensación económica por unas actividades que aquel no tenía ninguna intención de ejercer. La villa, por su parte, se jugaba el suministro de comestibles

The litigation between the Penedès Paborde of the Benedictine monastery of Sant Cugat del Vallès and the Univeristat de Capellades (1661-1690)

ABSTRACT

The disputes with the lords of the manor in cities, towns and territories was constant throughout the medieval and modern centuries. The Benedictine monastery of Sant Cugat del Vallès was no exception. One of the disputed issues, which shows its capacity of intervention in people's lives, was the management of the local monopolies (mainly tavern, butcher, bakery and grocery store). The granting of those monopolies was a royal privilege, but the monastery found that hard to accept. In the case of Capellades, together with the will to strengthen the jurisdictional power of the Penedès *paborde*, there was a clear intention of getting a financial compensation for some actions that it had no intention to bring. The town, for its part, was risking its supply of basic groceries and a large part of the local revenues.

básicos y una buena parte de los ingresos municipales.

PALABRAS CLAVE: prepósito, Universidad, monopolios municipales, Real Audiencia, concordia

KEYWORDS: Administrator of the assets, rights and properties of the monastery (*paborde*), Legal term referring to the inhabitants of a village (*Universitat*), Local monopolies, Highest Court of Justice in Catalonia during the Modern Age (*Reial Audiència*), Economic debt agreement between a *Universitat* and *paborde* (*concordia*)

INTRODUCCIÓ

És sabut que els contenciosos entre les universitats, és a dir, el conjunt dels habitants d'un municipi, i els seus senyors jurisdiccionals han estat una constant al llarg de la història de Catalunya (i no només de Catalunya, naturalment), fins l'abolició del règim senyorial. La casuística era àmplia, anava des de la disputa per un tema concret a la voluntat de deslliurar-se de la jurisdicció senyorial, passant per una varietat de contenciosos de diversa envergadura. Això generava processos molt llargs, el que ens ocupa durà com a mínim trenta anys, i desgastava econòmicament les universitats, que sovint havien d'endeutar-se per equilibrar llurs economies.

Aquí tractarem del contenciós que enfrontà el paborde del Penedès del Monestir de Sant Cugat del Vallès, que en realitat foren dos, primer Ermenegol de Barutell, que fou qui inicià el contenciós, i, després, Lluís de March, qui permutà la pabordia amb Barutell el 1670 i seguí la disputa, i la Universitat de Capellades. Cal aclarir de bell antuvi que el que estava en joc no era poca cosa. Pel que fa a la Universitat, el que hi havia en joc era el subministrament de queviures bàsics a la població, si més no en quines condicions es feia, i, de retruc, l'evolució de les seves finances, tots dos temes anaven estretament lligats en la quasi totalitat de municipis catalans de l'Edat Moderna. I què s'hi jugava el paborde del Penedès? També algunes coses de consideració. En primer lloc, la seva autoritat jurisdiccional, deixar clar qui tenia dret a exercir determinats monopolis municipals, que amb el temps es coneixerien com a drets privatius. Però, si només hagués estat això, el contenciós hauria durat bastants anys menys. Un cop coneguda la sentència de 1664, podria haver-se arribat a una entesa amb la Universitat; o, si més no, un cop signada la concòrdia de 1680 entre les dues parts enfrontades, podria haver-se donat per tancat el conflicte. Però, no. Encara seguí, com a mínim, deu anys més. I tot plegat per poc més de dues-centes lliures, una quantitat

realment petita, si tenim en compte la grandària econòmica del conflicte, com veurem quan ens referim a la concòrdia esmentada. Aquí cal introduir un element que ens sembla que pot ser el desllorigador de tot plegat. El Monestir santcugatenc entre el final del segle XII i el començament del segle XIII creà un seguit de càrrecs o oficis, especialment els de quatre paborde, per administrar els seus ingressos. Cada un dels oficis, amb els seus ingressos, tenia l'obligació de sufragar una part de les despeses de la institució, començament per les necessitats més elementals dels monjos; però en algun moment, que no podem situar de manera concreta, aquests oficis començaren a apropiarse d'allò que excedia de les necessitats reglades, la qual cosa, sense cap mena de dubtes, introduí un nou incentiu recaptatori. D'altra banda, no cal oblidar que les rendes del Monestir, com les de la major part dels grans propietaris, donaven de menjar, per dir-ho d'alguna manera, a un conjunt de personatges: arrendataris, advocats i procuradors, per dir-ne els més significatius. Ells també estaven interessats en el resultat d'aquests contenciosos o, senzillament, en el fet que s'allarguessin al més possible.

Abans de passar al contenciós, diguem quelcom de les dues parts enfrontades.

ELS BARUTELL, TRES ECLESIASTICS ENÈRGICS I PROBLEMÀTICS

Segons ens expliquen els genealogistes, els Barutell, vassalls dels vescomtes de Rocabertí, apareixen com a nobles i cavallers des del segle X.¹ A partir del segle XV afegiren al seu cognom el de Bestracà; de fet, un topònim, el corresponent al castell homònim, que avui forma part del municipi de Camprodon (Ripollès). El castell fou concedit per Pere III a Pere Blau, conseller seu i procurador de l'infant Joan, el 1365. Al començament del segle XV passà a mans dels Barutell, senyors d'Oix, avui municipi de Montagut i Oix (la Garrotxa). Al començament d'aquell segle apareix un Berenguer de Barutell de Bestracà, senyor de la baronia d'Oix i Bestracà.² Cal dir que un lloc i altre estan a molt pocs quilòmetres de distància. Els Barutell-Bestracà s'instal·laran definitivament al seu casal d'Oix a partir de mit-

1. Trobem els Barutell entre els qui repoblaren Lleida un cop «conquerida» als sarraïns, en concret entre els botiguers del carrer Major (mitjan segle XII). J. LLADONOSA, *Història de la ciutat de Lleida*. Barcelona, Curial, 1980, p. 64.
2. No sabem quin parentiu podia tenir amb un Berenguer de Barutell, ardiaca de la seu de Lleida, que és assassinat el 2 de desembre de 1432, en el marc de les disputes entre el capítol catedralici i els Senciment. J. LLADONOSA, *Història de la ciutat de Lleida*. Barcelona, Curial, 1980, p. 147.

jan segle xv, probablement arran de l'atac remença al castell de Bestracà el 1462.

Al començament del segle xvii trobem un Joan de Barutell-Bestracà de Montesquiú instal·lat a Cabanes. Un fill d'aquest, Antic de Barutell-Bestracà de Montagut, casat amb Isabel de Puigmarí i Funes, tindrà vuit fills, tres dels quals seran preveres: Ermengol, Narcís i Llorenç. Cap dels tres no passà de-sapercebut. Comencem pel més jove. Llorenç de Barutell (el Bestracà no apareix en les seves referències, ni tampoc en les dels seus altres dos germans), fou canonge de la Seu d'Urgell, company de Pau Claris, al qual donà suport en les seves disputes amb el bisbe Pau Duran. Participà en les Corts de 1640, exercí de comissionat a París i fou un ferm partidari de l'aliança catalanofrancesa; el 1641 fou nomenat canceller de la Reial Audiència i proposat per al bisbat d'Urgell; el 1645 i conjuntament amb el regent de la Reial Audiència, Josep Fontanella, fou recusat per la Generalitat per les seves inclinacions franceses, en dos contenciosos que aquella mantingué amb l'administració francesa;³ el 1652 marxà amb l'exèrcit francès i exercí d'assessor al Rosselló. Narcís fou paborde major del Monestir santcugatenc almenys durant els anys seixanta, ja que el trobem ordenant l'elaboració d'un capbreu de les seves rendes a Sant Cugat entre 1664 i 1666. Sabem que el 22 de juliol de 1668 se li proposà a Gaspar Sala, l'abat, que el nomenés vicari general, arran de la renúncia de Francesc de Xammar.⁴ Aquell mateix any se li encarregà que tingués cura, juntament amb Joan Antoni Climent, de les obres del noviciat de l'orde que s'estava construint a Sant Pau del Camp.

Anem al nostre personatge. Sabem que Ermengol de Barutell fou paborde del Penedès com a mínim entre 1652 i 1670. La segona data la coneixem perquè en els documents estudiats s'explica que aquell any permutà la pabordia per la cambreria amb Lluís de March. D'altra banda, és un fet que el 1652 ja era paborde del Penedès i, com a tal, senyor jurisdiccional de Capellades, ja que els testimonis del procés judicial diuen que aquell any deixà el càrrec perquè marxà cap a França amb les tropes de Lluís XIV i no tornà fins després de la pau dels Pirineus (1659). Per aquest motiu, les seves ren-

3. J. L. PALOS, *Els juristes i la defensa de les Constitucions. Joan Pere Fontanella (1575-1649)*. Vic, Eumo Editorial, 1997, p. 167.

4. La renúncia de Xammar es produeix «per convenir axí a la pau i quietud dels demés religiosos y a la salut de la seva ànima»; no sabem si aquesta afirmació amagava un enfrontament amb l'abat. L'autor que seguim tampoc no diu si realment Barutell exercí de vicari. D'altra banda, si és cert el que indica, el 1668 Narcís de Barutell ja no devia exercir de paborde major, ja que era prior de Santa Maria de Meià. E. ZARAGOZA I PASCUAL, *Història de la congregació benedictina claustral tarraconense (1215-1835)*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1980, p. 191.

des foren «segrestades» pel Monestir i lliurades al monjo Francesc de Montgai. La data de tornada és molt versemblant, ja que el contenciós l'inicia Ermengol de Barutell el 1661, cal suposar un cop recuperat l'ofici i ben instal·lat en ell.

De tot plegat, cal deduir que els tres Barutell eclesiàstics foren partidaris de Lluís XIII i Lluís XIV. Pel que fa a Llorenç i Ermengol és clar, els dos s'han d'exiliar a França. I, sens cap mena de dubtes, devien compartir exili amb Gaspar Sala. Recordem que aquest monjo agustinia fou nomenat abat de Sant Cugat i cronista i predicador reial per Lluís XIII; per tant, era un ferm partidari de l'aliança catalanofrancesa, la qual cosa li comportà l'exili el 1652. De fet, tornà el mateix any que Ermengol de Barutell, amb qui compartia convent.⁵ En aquest context, no ens ha d'estranyar que Narcís també compartís preferències polítiques amb els seus dos germans i Gaspar Sala, encara que no tenim constància del seu exili. Per acabar, una darrera referència a la relació dels Barutell amb Sant Cugat. Un fill de Joan, el germà gran dels tres personatges esmentats, Hug de Barutell-Bestracà Vilaseca, baró d'Oix i de Bestracà, es casà amb Joana d'Erill-Orcau de Sala, germana d'Oleguer, senyor de la quadra de Vilanova, situada al terme municipal de Sant Cugat, fins a la seva mort el 1681.

Ara ens toca veure la relació del Monestir santcugatenc amb la vila de Capellades.

EL PABORDE DEL PENEDÈS, SENYOR JURISDICCIONAL DE CAPELLADES

El Monestir de Sant Cugat participà, com altres monestirs i particulars, en el repoblament de les terres «recuperades» als sarraïns. Després d'estendre's pel Vallès ho féu més enllà de la línia marcada pel Llobregat, per les terres dels actuals Penedès i Anoia.

La presència del cenobi santcugatenc al que amb els anys serà Capellades és documentada des del segle x. La coneguda com a Torre Nova serà

5. De l'estada de Gaspar Sala al Monestir de Sant Cugat tenim dades una mica contradictòries. Sabem que el seu abadiat es dividí en dos períodes: 1645-1652 i 1660-1670. Se'n diu que el 30 de març de 1665 nomenà Francesc Xammar vicari general de Sant Cugat des de Perpinyà estant. El juliol de 1668 el capítol general de l'orde li proposa que faci vicari general Narcís de Barutell, la qual cosa fa suposar que no hi era present (E. ZARAGOZA I PASCUAL, *Història de la...*, p. 190-191. I, finalment, sabem que morí el 1670 a Perpinyà (GEC, 1979, volum 13, p. 66). Així, doncs, realment residí al Monestir santcugatenc durant el període 1660-1670?

propietat seva i l'església de Santa Maria, construïda més tard, en dependrà. El Monestir de mica en mica hi anà adquirint propietats. El 19 de juny de l'any 1000 es produeix la permuta d'un molí entre el Monestir i un tal Isovard. El 24 de novembre del 1005 la comtessa Giribergera dóna al Monestir un alou consistent en cases, terres, arbres, plantes, molins, recs, caps de rec, aqüeductes, juntament amb tot el necessari per fer funcionar els molins, situat al costat de l'alou que ja tenia. Aquest és el primer document en què s'esmenta el nom de Capellades. Segons una versió, el nom vindria precisament de les estances construïdes al voltant de la capella de Santa Maria, jurisdicció de l'abat de Sant Cugat, per protegir uns súbdits del senyor de Claramunt que havien fugit de la seva jurisdicció; la qual cosa, segons l'autor que seguim, marcaria el primer pas del senyoratge civil de Sant Cugat, allà on ja senyorejaven eclesiàsticament.

A partir d'aquí es produeixen una sèrie de donacions i compres que van consolidant la presència de Monestir a Capellades. El 1067 rep tres quarteres de vinya; el 1068 un mas; el 1069 rep una torre a canvi de l'establiment en precari d'una peça de terra, font, molí i hort; el 1070 dos germans li donen el seu alou per tal que hi edifiqui una fortalesa de defensa; el 1080 un matrimoni li ven una peça de terra; el 1096 l'abat Berenguer fa un tracte amb una mare i un fill que a la llarga és força beneficiós per al Monestir; i el 1097 un matrimoni li ven unes peces de terra i unes cases. El 1098 i el 1120, sengles butlles dels papes Urbà II i Calixte II, confirmen les possessions adquirides fins aleshores pel Monestir. Possessions que se situen dins del terme senyorial de Claramunt.

I arribem al 1234. Aquest any Ramon de Claramunt ven per cent vuit morabatins les seves possessions i la seva senyoria al Monestir. Ven en alou

*totes les terres cultivades i hermes que nostres homes de Capellades tenen per mi, les quals terres estan en el terme de Claramunt, a l'entorn de les nostres propietats de Capellades.*⁶ I les ven amb tota la Senyoria que tinc sobre els homes i dones que les posseeixen.

Les compres i donacions segueixen. El 1238 Guillem de Crebai dóna al Monestir l'alou que té a Capellades i altres pertinences, i el 1239 n'Arnau Soler i sa muller donen tot allò que hi ha al molí de Romaguera, situat en l'alou de Sant Cugat.

El 7 de febrer de 1352 es produeix un fet important, es delimiten les

6. En els textos transcrits hem conservat l'ortografia original; només hi hem afegit els accents quan no hi eren.

jurisdiccions entre el senyor de Claramunt i el Monestir, és a dir, el paborde del Penedès. La vescomtessa (mare) i el vescomte (fill) de Cardona d'una part, i Bernat d'Antich, paborde del Penedès, per l'altra, concorden pel que fa al lloc de Capellades, situat al vescomtat de Cardona i terme del Castell de Claramunt, que el senyor de Claramunt i els seus oficials no poden pretendre jurisdicció civil ni criminal sobre els homes de Capellades, que dintre de ses murs la jurisdicció correspon al paborde i al batlle. En definitiva, el Monestir completava allò que s'havia deixat a mitges amb la venda de 1234. A partir d'aleshores, el comte de Cardona i el paborde del Penedès nomenarien conjuntament els batlles i compartirien jurisdicció, quedant reservada la jurisdicció criminal al primer.⁷

És arribat el moment d'establir exactament quina era la jurisdicció del paborde del Penedès sobre la vila de Capellades. En l'annex del llibre de Lluís de Peguera (*Nomina de la ciutats, vilas y llochs del Principat...*), publicat el 1632 però escrit uns anys abans, encara que tot indica que l'annex fou actualitzat abans de la publicació, se'ns diu que en la vila de Capellades (sotsvegueria d'Igualada, vegueria de Barcelona), la «jurisdicció civil plena» és del paborde de Sant Cugat i el «mer imperi» del duc de Cardona.⁸ La descripció encaixa amb el que determinà la concòrdia de 1352: els Cardona s'havien reservat l'alta justícia (dita també criminal) o mer imperi; és a dir, la capacitat de jutjar, entre altres delictes majors, els que podien comportar pena de mort o mutilació de membres. I què cal entendre per jurisdicció civil plena, allò que pertocava al paborde del Penedès? Doncs, la suma del mixt imperi o baixa

7. Fins aquí hem seguit E. BUSQUETS MOLAS, *Història de Capellades*. Ajuntament de Capellades, 1972, p. 23-45. Si és certa l'existència del prepòsit o paborde Roderic el 1167 (p. 39), la creació de les pabordies del Monestir sancugatenc s'avançaria unes dècades al que habitualment venim escrivint. Prepòsit que després no esmenta, a la relació que presenta a la pàgina 45, que comença el 1337. D'altra banda, no queda clar que hi hagués dos batlles, tal com expressa a la pàgina 45. Una sentència de la Reial Audiència del 30 d'agost de 1578, tot interpretant la concòrdia de 1352, dirà que Joana d'Aragó i Folc, aleshores duquesa de Cardona, no té la jurisdicció civil i, per tant, tampoc el dret a tenir batlle; que són el Monestir de Sant Cugat i el paborde del Penedès els qui tenen la jurisdicció civil i poden exercir-la per si o pel batlle de dit paborde. Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), ORM, Hisenda-Monacals, signatura 1.430.
8. LL. DE PEGUERA, *Practica, forma y estil, de celebrar Cortes Generals en Cathalunya, y materias incidentes en aquelles*. Madrid, Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, 1998 (edició facsímil). Disset anys abans, exactament el 16 d'octubre de 1615, Joan Francesc de Planella, com a procurador i general administrador de fra Josep de Planella i en nom de la Pabordia del Penedès, que no del paborde, ja que el darrer havia estat Baltasar Desvallés i era mort, prenia «*possessió corporal o quasi*» de la jurisdicció: dret a crear batlle i administrar justícia. ACA, ORM, Monacals-Hisenda, signatura 3.811 (*Possessió presa en Masquefa, Castellet, Capellades, Igualada y Noya*).

justícia i la jurisdicció mínima, simple o civilíssima; la primera atorgava la condició de baró, el dret a posar batlle i jutjar fins a un determinat nivell, i la segona posar bans o multes fins a cinc sous i resoldre plets de mínima importància. Una suma que és una mica confusa, ja que hom pot pensar que allò que s'atorga a la jurisdicció mínima ja estava comprès en el mixt imperi.⁹ Aquesta és, però, la lectura que es fa actualment d'aquella separació de poder judicials. Els contemporanis no ho veien tan clar. Vegem-ho.

En la documentació del procés del qual ens ocuparem tot seguit i, en concret en un document que presentà el 31 d'agost de 1661 l'apoderat del paborde, Ermengol de Barutell expressa que pel fet de ser paborde del Penedès i, per tant, senyor de la vila de Capellades, «*té en aquella lo mer y mixt imperi y arriba ha exercir sempre dita jurisdicció*». Quelcom que no s'ajusta al que hem dit fins aquí. Els càrrecs públics de la vila i els seus habitants, almenys els que declararan com a testimonis el 21 de setembre de 1661, no ho tenien tan clar. Francesc Querol, jurat primer, serà l'únic que declararà ser cert el que diu el paborde. Damià Ferrer, jurat segon, dirà que Barutell té «*la jurisdicció civil y part de la criminal*». Per la seva part, Antoni Tort, jurat tercer, dirà que el paborde «*té la jurisdicció civil*» i no sap si té el mixt i mer imperi. Francesc Balaguer, síndic de la Universitat, encara ho complicarà més, però serà el que aportarà més informació; segons ell, Barutell té facultat de crear batlle, això no ho discuteix ningú, exerceix jurisdicció i té mer i mixt imperi, però «*la sanch, o, criminal es del Exm. Duch de Cardona*». Això s'ajusta molt més al que hem dit, però segueix sense resoldre el que s'entén per mer imperi. Pere Valtà, clavari de la vila, dirà que Barutell nomena batlle i exerceix jurisdicció civil, però que no sap res del mer i mixt imperi. Els quatre testimonis següents, Pau Puigjaner, Antic Tiana, Nicasi Bas i Jeroni Bas, diran que el paborde té jurisdicció civil, i punt. Finalment, Jaume Fosalba, que un mes després tornarà a declarar i ho farà com a batlle, és probablement qui l'encerta més, no debades havia d'impartir justícia en nom del seu senyor, dirà que Barutell és senyor de la vila, crea batlle i exerceix la jurisdicció civil, ja que la criminal és del duc de Cardona. Sembla que la confusió estava en el fet que part de les facultats que, segons l'autor que seguim en aquest assumpte, pertanyien al mixt imperi o baixa justícia, els contemporanis les atribuïen al mer imperi, deixant sempre al marge les condemnes de sang, ja que aquestes estaven reservades al duc de Cardona.¹⁰

9. V. FERRO, *El Dret Públic Català. Les institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*. Vic, Eumo Editorial, 1987, p. 139-140.

10. Allò que deia una crida del 13 de març de 1575, pot donar una idea del topall jurisdiccional del paborde: «*que no sia ningú que gos jurar de déu ni de la gloriosa Verge maria,*

Fossin quines fossin, exactament, les atribucions judicials del paborde del Penedès, el que és un fet és que considerava que podia disputar a la Universitat la facultat de vendre un seguit de queviures. Però abans d'entrar en el tema, diguem quatre coses de la vila de Capellades de mitjan segle XVII.

Els documents del procés o contenciós que ens ocupa parlen d'una vila, almenys aquesta era la percepció dels capelladins, distanciada del camí ral de Barcelona a Igualada, la qual cosa comportava la inexistència de comerç (aquest tema motivarà un intent d'aproximació del camí el 1453, però la gestió no donà els resultats esperats). Era una vila amb molt poca agricultura a causa de la petitesa del terme, escassament tres quilòmetres quadrats, no es collien altres fruits que els de la vinya i només n'hi havia quatre o cinc, això sí, alguns vilatans tenien vinyes fora del terme. Hi predominaven els paraires, persones dedicades al negoci dels draps de llana. Aquesta no era una novetat del segle XVII; ja la documentació de la primera meitat de segle XVI parla de l'existència de teixidors de llana i lli i de paraires, a banda d'altres artesans. Sigui com sigui, en poc mes d'un segle la vila havia viscut un creixement demogràfic important, si el fogatge de 1553 parlava de trenta focs, unes cent cinquanta persones, un document de 1671 indicarà que existeixen unes cent vint cases a la vila, és a dir, entorn de cinc-centes persones.

Com acabem de dir, Capellades comptava des de la baixa edat mitjana amb manufactura llanera, que tenia en els batans la principal manifestació. L'àrea de Capellades (amb Carme, la Torre i la Pobla de Claramunt) elaborava teixits de major qualitat que les vessants segarrenques de la comarca de l'Anoia. La draperia capelladina va créixer durant tot el segle XVII i la primera meitat del XVIII, però al final d'aquell segle ja era evident la recessió; es passà de 31 telers el 1760 a 20 el 1790. Paral·lelament es va produir el creixement de l'activitat cotonera. Els primers indicis de presència del cotó es remunten al tombant de les dècades de 1770 i 1780; el 1784 funcionaven 17 fàbriques amb 58 telers, que donaven feina a 384 persones i produïen 1.536 peces anuals.¹¹

Com és sabut, Capellades serà coneguda per la seva relació amb la fabricació del paper. L'existència de molins drapers, i probablement també paperers, a la zona es remunta al segle XII. Al segle XIII aquesta presència ja

apena per quiscuna vegada que juraran, de star vint y quatre hores en lo sep o pegar sis dinés per quiscuna vegada que juraran» (el subratllat és nostre). E. BUSQUETS MOLAS, *Història de ...*, p. 68-59. La sentència esmentada a la nota 7 (tres anys posterior a la crida acabada d'esmentar) ens acaba d'aclarir el tema: el paborde del Penedès pot castigar dites, baralles, deshonor i nafres comesos en el lloc de Capellades, dins de les parets i tàpics de dit lloc.

11. M. GUTIÉRREZ I POCH, «El perill de l'oblit: la indústria tèxtil a Capellades (1800-1913)». *Miscellanea Aqualatensis*, núm. 11, 2004, p. 141-167, en concret p. 142-143.

està consolidada i s'exporta paper a Gènova, Nàpols, Brussel·les i França. El 1621 comença la nissaga dels Romaní, amb l'arribada de Joan Romaní, procedent de Ridaura; pocs anys després la seva família serà propietària d'un bon nombre de Molins i exportarà paper a Amèrica del Sud i Filipines. Altres paperers faran presència durant la segona meitat de segle: Joan Coca, Quintí Bover, Francesc Valls i Pau Almuni o Almúnia. I, en la darrera dècada de segle, s'iniciarà la llarga trajectòria de la família Guarro.¹² A partir de mitjan segle XVIII farà eclosió aquesta manufactura, per la qual cosa molts dels batans drapers seran reconvertits per a usos paperers.¹³ Com hem dit, el terme de Capellades és extremadament petit, per la qual cosa molts d'aquests molins es construïran en municipis de l'entorn, però serà Capellades la que donarà nom i prestigi al paper fabricat a la zona.

PRESENTACIÓ DEL CONTENCIÓS ENTRE EL PABORDE DEL PENEDÈS I LA UNIVERSITAT DE CAPELLADES

Aquí només presentarem un esquema del que fou un procés, encara que seria més rigorós parlar de diversos processos o plets en un sol expedient, que durà com a mínim trenta anys, de 1661 a 1690.¹⁴

El primer plet l'inicià Ermengol de Barutell, paborde del Penedès del Monestir de Sant Cugat del Vallès, el 31 de maig de 1661, poc temps després d'haver recuperat la Pabordia.¹⁵ Com dirà un document presentat pel seu apoderat el 31 d'agost d'aquell any, Barutell pretén demostrar que

12. E. BUSQUETS MOLAS, *Història de...*, p. 55-57, 65 i 231-242.

13. Per a un coneixement de la indústria paperera capelladina fins a l'actualitat, vegeu M. GUTIÉRREZ I POCH, *Full a full. La indústria paperera a l'Anoia (1700-1998): continuïtat i modernitat*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998; «Redes en la génesis y desarrollo de un distrito papelero catalán: el caso de Capellades (siglo XIX)», *Investigaciones de Historia Económica*, 10, 2008, p. 69-96; i «Trellat, canvi tecnològic i sindicalisme en la indústria paperera de l'Anoia (1840-1923)», *Miscellanea Aqualatensis*, 17, 2017, p. 105-154.

14. Tot el que segueix procedeix de l'expedient número 13.548 del fons de plets civils de la Reial Audiència (ACA). És un expedient amb més de 600 folis escrits per les dues cares. Els primers folis constitueixen un resum de tot l'expedient, presentat el 17 d'abril de 1690 per l'apoderat de Lluís de March (el paborde del Penedès d'aleshores), un tal Colomer.

15. Sembla que aquest plet caldria emmarcar-lo en l'allau de plets que es van desencadenar a partir de 1640, coincidint en un canvi del personal polític de l'administració local. Hi hauria vingut precedit d'una pressió del paborde per inventariar les seves rendes i lligar en curt la pagesia, segons es desprèn dels quatre capbreus que ordenà efectuar entre 1614 i 1649. Vegeu A. MUSSET I PONS, «Resistència pagesa i ofensiva senyorial a Capellades (segles XVI-XVIII)», *Pedralbes. Revista d'Història Moderna*, 23, 2003, p. 120 i nota 4. Dec el coneixement d'aquest text a Miquel Gutiérrez i Poch, a qui agraeixo la informació.

està en quieta y pacífica pocsessió de tenir (a) la vila de Capellades fleca, taverna, carnisseria y tenda, y de vendre en aquellas pa, vi, oli, ayguardent, tabaco y altres coses y de concedir facultat al batlle, jurats y singulars de dita vila de poder arrendar los arrendaments de las cosas durant son beneplàcit y de revocarlos dita facultat de arrendar fleca, taverna, carnisseria y altres arrendaments.

La pretensió sembla bastant clara, però, en tot cas, ja ho anirem ampliant en les properes pàgines.

El 15 d'octubre de 1664, com anirem veient les coses anaven lentes, Miquel de Cortiada sentència a favor de Barutell.¹⁶ Com dirà el seu apoderat en un text de 1690, Cortiada reconeix al paborde del Penedès

lo dret de tenir taverna, hostel, tenda, y fleca y lo dret de vendre en elles pa, vi, oli, pesca, tabaco, aiguardent y altres cosas acostumades vendre en lo lloch de Capellades per rahó de la jurisdicció de domini que dit Paborde té en dit lloch y son terme.

Barutell guanyava, però desapareixia el dret a tenir carnisseria, més endavant ens hi referirem. La conseqüència de la sentència era clara:

foren condemnats los jurats y sindich de dit lloch de Capellades en haver de dexar vàcua y despedida la pocsessió seu quasi del dret de tenir en dit lloch de Capellades taverna, hostel, tenda y fleca y de vendre en aquellas las cosas sobre expressades.

16. Cal recordar que Miquel de Cortiada (Lleida ? – Barcelona 1691) no era un membre qualsevol de la Reial Audiència. Es doctorà en dret a la universitat de Lleida, on fou catedràtic de dret romà (1650). Fou fiscal patrimonial a Sardenya i després a Barcelona, i regent de la Reial Audiència. Essent regent, el 4 d'octubre de 1658, reclamà, juntament amb un altre jutge de la Reial Audiència, que li fos concedida la hisenda de Joan Pere Fontanella, en compensació dels serveis prestats a Felip IV, la qual cosa cal suposar fou el que el portà a obtenir el privilegi militar el 1647. PALOS, *Els juristes...*, p. 170-171. Així, doncs, Barutell i Cortiada durant el període francès (1640-1652) militaren en bàndols diferents. Fou autor d'un important tractat (1661-1665) sobre la legislació dels estats de la corona catalanoaragonesa i del dret canònic i d'una alegació en defensa del patronat reial, contra l'abat del monestir de Bellpuig de les Avellanès (1671). Una filla seva, Magdalena, es casà amb Ramon de Berard, fill de magistrat i senyor d'Esponellà i ennoblit el 1668; un fill dels quals, Gaspar, esdevingut baró d'Esponellà, es casà amb Agnès de Ramon i de Magarola, pertanyent també a dues nissagues de magistrats. P. MOLAS I RIBALTA, *Catalunya i la casa d'Àustria*. Barcelona, Curial, 1996, p. 135.

Després d'un recurs de suplicació presentat pels jurats, el 24 d'octubre de 1665 era confirmada la sentència.

Caldrà esperar cinc anys per tenir noves notícies, en el que cal interpretar com l'inici d'un altre plet. El 1670 Barutell permuta amb Lluís de March l'ofici de paborde del Penedès pel de cambrer del Monestir de Sant Cugat. Fet això, Barutell cedeix a March la meitat dels beneficis que li puguin correspondre en el plet que segueix contra la Universitat de Capellades, continuant ell amb el plet i assumint-ne les despeses. No serà fins al 7 de gener de 1675 que Joan Baptista Pou i Julià emetrà una provisió per la qual s'estableix l'execució i liquidació de la sentència d'octubre de 1664. L'import es fixa en 1.909 lliures i 10 sous, que correspon a l'import dels arrendaments municipals efectuats entre el 31 de maig de 1661, data d'interposició de la primera demanda, i el 20 d'agost de 1672 (ja veurem el perquè d'aquesta data). La provisió és confirmada per Jeroni de Magarola el 15 d'octubre de 1676,¹⁷ el qual, a més, estableix la reserva dels imports dels arrendaments de 1661, 1662, 1663, 1664, 1665, 1666 i 1668 per pagar la liquidació.

Malgrat que el 8 de gener de 1780 Lluís de March i la Universitat de Capellades signen una concòrdia sobre el tema en discòrdia, la qual analitzarem més endavant, March no renuncia a la indemnització. Però caldrà esperar set anys. El 1687 mor Ermengol de Barutell, la qual cosa sembla desencallar l'afer. Els drets de Barutell passen al Monestir i aquest els cedeix a Lluís de March, el qual és autoritzat a seguir la causa com a privada persona. L'1 de febrer de 1687 March presenta un súplica d'execució, reclamant les 220 lliures que encara se li deuen. Això endegarà un altre plet que a finals de 1690 encara no havia acabat. Però nosaltres no en tenim més dades, però això no és cap inconvenient per desgranar un contenciós (o diversos contenciosos) entre els paborde del Penedès Barutell i March contra la Universitat de Capellades. Que és el que farem a partir d'ara.

17. Jeroni de Magarola pertanyia a la família més important de magistrats ennoblits durant el segle XVII. Era fill de Miquel Joan de Magarola, senyor de Quadrells de Cervera, ciutadà honorat el 1613, conseller segon el 1623, oïdor i membre del Consell d'Aragó, després de la seva fugida durant la batalla de Montjuic del 26 de gener de 1641, i noble el 1643. Jeroni demanà una plaça a l'Audiència el 1670. Fou catedràtic de lleis i fiscal del Consell de la batllia general. Nomenat jutge de cort, ascendí a oïdor el 1672. Es destacà com a austriacista, la qual cosa li valgué el 1707 el títol de comte de Quadrells. P. MOLAS I RIBALTA, *Catalunya i...*, p. 132.

EL CONTENCIÓS PER LAVENDA DE QUEVIURES DE PRIMERA NECESSITAT

Dins del que és el conjunt de documentació de l'expedient que estem estudiant, els precedents de la sentència de Miquel de Cortiada no ocupen gaires folis. Pràcticament, es redueixen als dos qüestionaris que presentà el procurador del paborde Barutell i les respostes dels testimonis en els interrogatoris del 22 de setembre i 5 de novembre de 1661. Els interrogatoris es feren a l'hostal de la Font de la Reina i el segon, ja que del primer no disposem d'aquestes dades, en presència de dos testimonis, Pere Vall, de Mediona, i Francesc Pillart, ferrer de la Font de la Reina, el batlle Jaume Fossalba, l'hostaler Pere Aymerich, i, naturalment, el notari, que és qui donà fe, Agustí Baró, notari públic d'Igualada.¹⁸

En total declararen quinze testimonis, alguns dels quals ja han estat esmentats (per ordre de presència): Francesc Querol, Damià Ferrer, Antoni Tort, Francesc Balaguer, Pere Valtà, Pau Puigjaner, Antic Tiana, Nicasí Bas, Jeroni Bas, Jaume Fossalba, Silvestre Valtà, Josep Borrull, Vicenç Jaume Tertor, Pere Molins i Cristòfol Albareda. Cinc d'ells repetiren. A part dels cinc càrrecs municipals que ja hem esmentat, hi havia un bon nombre de flequers, no n'endevinem el motiu exacte, i uns quants estaven en la setantena, ja que se cercava el record d'esdeveniments d'una certa antiguitat. No deu ser que Barutell cercava la complicitat dels flequers que se sentiren perjudicats per l'arrendament privatiu de la fleca? No cal dir que, a part dels càrrecs municipals, que es mostraren bel·ligerants del tot, la resta de testimonis confirmà en general allò que pretenia el paborde.

En el primer interrogatori tenia intenció de demostrar, i els testimonis ho confirmaren, que: *a*) els arrendaments de la carnisseria (això no quedà confirmat, ja que els testimonis digueren que la carnisseria era municipal des de temps immemorials),¹⁹ taverna, fleca, tenda i altres es feien des de l'any

18. La Font de la Reina era un veïnat o raval, avui reduït a un carrer, situat en un lloc estratègic, el camí ral de Barcelona a Lleida, fet que explica l'existència, almenys des de finals de segle XVI, de dos hostals i una ferreria. Les cases pertanyeren parroquialment a la Pobla de Claramunt fins al 1728. Sobre l'origen del topònim hi ha diverses versions, la més acceptada és la que el relaciona amb l'estada d'alguna reina, la qual cosa explica que al segle XIX en un dels hostals s'hi construís un abeurador amb un bust de pedra representant una reina, dels pits de la qual surten dos dolls d'aigua. E. BUSQUETS I MOLAS, *Història de...*, p. 107-108.
19. No sabem si des de temps immemorials, però sí des de principis d'aquell segle. Coneixem crides del batlle del 1600, 1603 i 1608 que fan referència a l'arrendament de la carnisseria i al seu caràcter privatiu, és a dir, a la prohibició als capelladins de comprar carn fora del terme. E. BUSQUETS I MOLAS, *Història de...*, p. 73, 75 i 78.

1640 o alguns anys abans; *b*) abans d'aquesta data era lliure, tant per als vilatans com per als forasters, la venda de pa, vi, carn (això no quedà confirmat), pesca i demés queviures; *c*) en començar la guerra amb França, el 1640 o pocs anys abans (de fet, la incorporació de la Corona espanyola a la guerra dels Trenta Anys fou el 1635), es començaren a fer els arrendaments municipals amb llicència del seu predecessor Francesc de Monfar (aquí no hi ha unanimitat, només un testimoni diu que foren fets a iniciativa del paborde); *d*) el Consell ordinari de la vila (o Consell dels trenta) del 8 de juny de 1656 es féu amb tota normalitat, en parlarem de seguit; *e*) els membres del Consell en agraïment donaren una dobla a Monfar (això no ho recordà cap testimoni); *f*) el segrest de les rendes del paborde Barutell, recordem que fugí amb les tropes franceses el 1652, foren fetes per l'abat i convent de Sant Cugat i no per delegats reials (reconeixem que no copsem l'interès per demostrar això, que, d'altra banda, fou confirmat per tots els testimonis); i *g*) amb els imports dels arrendaments es pagaven les despeses municipals i, quan aquestes no eren suficients, es feia un tall entre els caps de casa de la vila.

De tot això, el que ens interessa retenir és la referència a la reunió del Consell dels trenta del 8 de juny de 1656, en coneixem l'acta (vegeu l'apèndix). A la reunió en qüestió, a part de Francesc de Montgai, aleshores paborde del Penedès, i el seu batlle, Jeroni Bas, hi assistiren vint-i-tres veïns; no eren tots, però Déu n'hi do. L'acta només recull tres coses: *a*) Montgai revoca la facultat de la vila d'arrendar la fleca, la taverna, la carnisseria i altres vendes de queviures; *b*) immediatament, tenint en compte les estretors econòmiques de la vila, en concret es refereix a les contribucions i els allotjaments dels soldats, els «*concedeix durant son beneplàcit la facultat de poder arrendar los arrendaments que vuy acostumen de arrendar ab lo modo que arrendaven*»; i *c*) els concedeix que puguin multar amb vint sous els membres del Consell dels trenta cada cop que no assisteixin a una reunió.

Abans de dir què en pensaven els interrogats del transcurs de la reunió, que segons el paborde havia estat d'allò més tranquil·la, cal dir que Barutell havia insistit en el primer qüestionari en el caràcter del que succeí, ja que aquí es trobava el moll de la qüestió. Parlarà d'aquella reunió com un «*acte de llicència y de revocació*», encara que la cosa anà a l'inrevés, per deixar clar que els jurats, el batlle i els particulars «*no tenen may adquirit per a sí ninguna pcessió, sinó que sempre le han adquirida al señor y per aquell (l'h)an posseït*». Aquí, com en altres documents, posa al mateix sac el batlle, malgrat que sigui un delegat seu, i els jurats; és que potser no hi tenia prou confiança? Potser hi tenia alguna cosa a veure, si és que era així, que l'elegís conjuntament amb el duc de Cardona? No tenim resposta, però la referència en qüestió no deixa de ser curiosa, per dir-ho d'alguna manera.

Però, com es prengueren els veïns l'acte de revocació i concessió? Tornem al desenvolupament de la sessió del Consell de juny de 1656. Fou realment tranquil, com explicava el paborde? No ho sembla. Dels vuit testimonis que es referiren al tema, dels quals sis havien estat a la reunió, tres recordaven que no hi havia hagut cap problema, dos no recordaven res, però tres foren molt més explícits. Josep Borrull recordà que «*entre lo Sr. Paborde y los del consell y hagué algun embull, que los del consell no restaren contents*». Pau Puigjaner encara fou més contundent,

que en haver llegit y stipulat lo acte dit Texidor notari los que eren en dit consell se alsaren y sen anaren mal contents que après tots deyen que dit acte nol havien firmat antes de haver llegit y stipulat dit acte se recorde ell testis que en dit consell y hagué molta quietud y sosiego.

Així, doncs, el problema sembla que estava en el redactat de l'acta de la reunió? És que, potser, Jaume Pau Texidor, notari de Piera, no va recollir exactament el que havia dit el paborde Montgai? En tot cas, tant el paborde com alguns testimonis defensaran la seva professionalitat. Però no sembla que el problema fos d'escriptura, com dirà Nicasi Bas: quan el notari llegí l'acta, «*aleshores tots los de dit concell se alsaren y anaren dient que la llicència que lo señor Paborde los donava ells ja se la tenien*». Aquí rau el rovell de l'ou, el que explica la doble interpretació que faran els veïns i el paborde Ermengol de Barutell. Només cal afegir una cosa, no sembla que aquesta queixa fos unànime, ja que alguns del Consell creien, o almenys ho deien, que la reunió d'aquest fou una bassa d'oli. Podem parlar del partit del paborde? Plantar-li cara no devia ser fàcil i potser li devien algun favor. En tot cas, només és una especulació.

Com hem dit, tres anys després la balança es decantà a favor del paborde del Penedès, Ermengol de Barutell.

LA BATALLA JURÍDICA PER LA INDEMNITZACIÓ

Un cop permutada la Pabordia amb Lluís de Franch, Barutell endegà el plet per cobrar la indemnització a la qual considerava que tenia dret, per haver-se atorgat la Universitat facultats que no li corresponien, com havia deixat clar la sentència del 15 d'octubre de 1664. Les dades que aporta aquest nou plet, que de fet és continuació de l'altre, ens ajudaran a omplir alguns buits i a entendre molt millor els detalls del contenciós. Diguem de bell antuvi que els productes afectats eren els següents: vi (no sempre relacionat amb la taverna), pa (fleca), oli (normalment relacionat amb la boti-

ga), pesca (sempre per separat i amb arrendaments de tres anys), aiguardent (a voltes relacionat amb la venda de vi), civada, cansalada i tabac (aquests tres sempre relacionats amb la botiga).

Les pretensions de l'expaborde no eren, precisament, modestes. En la següent taula mostrem el seu càlcul, d'acord amb seixanta-set articles o capítols presentats pel seu apoderat el 5 d'octubre de 1670.

Taula. Reclamació econòmica d'Ermengol de Barutell: arrendataris i imports dels arrendaments, en lliures

Any ²⁰	Oli	Taverna (vi)	Pesca	Oli, vi, aiguardent, civada, tabac, cansalada	Fleca
1648	Francesc Tomàs: 80		Francesc Tomàs: 175		
1649				Francesc Tomàs (oli, vi i aiguardent): 430 Pere Aymerich (cansalada): 18	
1650				Francesc Tomàs (vi, oli i civada): 479	Jaume Aguilera: 50
1654			Francesc Tomàs: 80	Jacint Puigdemgolas (tabac i aiguardent): 50 Francesc Tomàs (oli, vi i civada): 212	Pere Camarasa: 28
1657			Francesc Tomàs. 51		
1659	Francesc Tomàs: 102	Francesc Tomàs: 187		(cansalada, aiguardent i tabac): 39 No posa l'arrendatari	
1660					Antoni Coca (fleca: pa blanc i pa moreno). No posa l'import

20. Els arrendaments, exceptuat el de la pesca salada, duren un any. Fins al 1654 van del 19 de maig d'un al 18 de maig del següent; a partir d'aquell any van de l'1 de novembre al 31 d'octubre de l'any següent. Per tant, la data indica l'any en què es fa l'arrendament.

El contenciós entre el paborde del Penedès del Monestir

Taula. Reclamació econòmica d'Ermengol de Barutell: arrendataris i imports dels arrendaments, en lliures

(Cont.)

Any ²⁰	Oli	Taverna (vi)	Pesca	Oli, vi, aiguardent, civada, tabac, cansalada	Fleca
1661	Josep Dort: 90	Josep Dort: (més aiguardent): 140		Josep Dort (civada, cansalada i tabac): 25	Jaume Pasqual : 19
1662	Josep Dort: 50			Francesc Tomàs (taverna, aiguardent, cansalada, civada i tabac): 237	Antoni Coca: 15
1663	Josep Dort: 45	Francesc Tomàs. No posa l'import.	Francesc Tomàs: 150		
1664				Francesc Tomàs (vi, oli, cansalada, civada, tabac i aiguardent): 310	
1666	Francesc Balaguer: 50		Francesc Tomàs(més tabac): 90	Jacint Puigdangolas (taverna, aiguardent i cansalada): 85	
1667	Francesc Tomàs: 47	Francesc Tomàs (més aiguardent): 145		Francesc Tomàs (civada): 30	Antoni Coca: 15
1668				Francesc Tomàs (vi, oli, aiguardent, civada i cansalada): 190	Josep Dort: 11
1670 (fet el novembre de 1669?)			Francesc Tomàs: 34	Jaume Bru (vi, aiguardent i oli): 125 Francesc Tomàs (civada): 10	Antoni Coca: 4

Abans de passar a la reclamació econòmica de Barutell, diguem algunes coses sobre els arrendaments i arrendataris que ens hem trobat. Els trenta-vuit arrendaments se'ls reparteixen entre deu arrendataris, però de manera molt desigual. Mentre que n'hi ha sis que només fan un arrendament i un que només en fa dos, n'hi ha dos que en fan quatre, un d'ells, això sí, només arrenda la fleca, i, finalment, n'hi ha un que en fa vint, durant tots els anys, exceptuat el 1660, i de tota mena d'arrendament, exceptuada la fleca. Evidentment, hi havia gent especialitzada en aquests arrendaments, que, si hem de fer cas del que deien els jurats, era una activitat força arriscada, ja que la possibilitat de negoci a Capellades, a causa de la seva escassa demanda, era força migrat. Només coneixem l'ofici de cinc d'ells i tots eren paraires, és a dir, dedicats al negoci dels teixits de llana. Per últim, tots eren de la vila, exceptuant-ne un, que era de la Pobla de Claramunt; de ben a prop, doncs.

Per què les reclamacions de Barutell es remuntaven a 1648? No ho hem sabut esbrinar. Sabem que un antecessor seu, Francesc de Monfar, al final de la dècada dels trenta i a causa de la situació de penúria de la vila, proposà a la Universitat els arrendaments privatis en qüestió (abans, com ja hem vist, la venda era lliure); també sabem que uns vint anys després, exactament el juny de 1656, un altre antecessor, Francesc de Montgai, revocà la concessió, però immediatament tornà a autoritzar els arrendaments; i, finalment, sabem que Barutell no féu res fins poc després de recuperar el seu ofici. És, potser, 1648 l'any en què Barutell fou nomenat paborde del Penedès? No ho sabem. Però, aleshores, per què no inicià el plet abans de 1652, any en què marxà a França? Tampoc no ho sabem. Perquè, de fet, què tenia en contra de la Universitat? En el primer escrit que coneixem, que és del 31 d'agost de 1661, queda clar que exigeix que la Universitat reconegui que si fa aquests arrendaments és amb el seu vistiplau; cosa que no sembla gaire complicada. I demana, a la vegada, que la Universitat «*cesse de molestar y pertorbar a esta parte*». En què podia consistir això? No deu ser que Barutell, a canvi de seguir donant el vistiplau, pretenia alguna compensació econòmica?; la concòrdia que signaran la Universitat i Lluís de March el 1680 així ho indica. En tot cas, la reclamació de Barutell l'octubre de 1670 i que ha quedat reflectida en el quadre era de 3.969 lliures.²¹ Realment, una quantitat extraordinària. Com podia pagar-la una Universitat que es veia obligada a fer talles perquè els arrendaments no cobrien les seves necessitats. D'altra banda: era lògic que Barutell pretengués cobrar l'import de tots

21. A nosaltres ens surt un total de 3.918 lliures 10 sous, però cal tenir en compte que hi manquen els imports dels arrendaments de la fleca de 1660 i de la taverna (vi) de 1663. Per tant, l'import reclamat per Barutell és del tot versemblant.

els arrendaments que la Universitat havia fet durant els darrers vint-i-tres anys?

Davant d'això, Josep Planes, notari causídic de Barcelona, que actuarà com a síndic de la Universitat de Capellades, presentarà el 18 d'abril de 1671 un escrit de cent quatre punts, amb els quals pretén desmuntar totes les pretensions de Barutell. En farem un resum per blocs argumentals. Però abans ens referirem als testimonis que, en general, confirmaren allò que els preguntaren (cal dir que no hagueren de contestar els cent quatre punts). D'antuvi cal dir, com ja hem apuntat, que les coses anaven força lentes. Els testimonis no prestaren declaració fins dos anys i mig després de presentat l'escrit, exactament els dies 4, 5, 6 i 25 de setembre de 1673. Ho feren a la casa del batlle de Vallbona, Pau Vallès, en presència del síndic de Capellades, que aquest cop era Jacint Aguilera. Els testimonis foren onze, vuit d'ells pagesos, a diferència dels presentats pel paborde dotze anys abans i també d'una edat força inferior, una mitjana de cinquanta-dos anys. El que resulta més xocant és que només un era de Capellades, tres eren de Piera, dos de la Torre de Claramunt, dos de Vallbona, un de Mediona, un de Cabrera i un de Vilanova d'Espoia. Això sí, tots municipis ben propers. Anem al text en qüestió.

Comencem pels arguments més jurídics. La Universitat nega que estigui obligada a cap indemnització. Argumenta que la sentència de Cortiada no en diu res i, a més, nega haver obtingut cap profit (fruits) dels arrendaments en qüestió, tema que veurem més endavant. Fa referència a una reial provisió del mateix Cortida del 9 d'octubre de 1662, que cal interpretar com una mesura transitòria mentre s'emetia la sentència, segons la qual es declarà

haver dita Universitat ser mantinguda y conservada quieta, y (en) pacífica possessió seu quasi de fer tenir la dita provisió (de queviures) (...) y arrendar los pretesos arrendaments.

Per tant, els arrendaments fets fins a la data de la sentència no poden impugnar-se. En tot cas, d'haver-se produït beneficis en favor de la Universitat, cosa que es nega, només podrien ser reclamats pel període transcorregut entre la sentència de Cortiada, l'octubre de 1664, i la seva confirmació, l'octubre de l'any següent (confirmació que es reconeix que condemnava la Universitat a despeses, cal suposar que les pròpies del judici). Tampoc no pot pretendre Barutell que la Universitat li liquidés res pels anys transcorreguts entre la confirmació de la sentència (1665) i el present (1670). I això, per dos motius: perquè malgrat tenir-ne dret i no oposar-s'hi la Universitat

(en un document posterior es farà referència a un escrit del 31 de maig de 1666 acceptant la presa de possessió del paborde dels drets reconeguts), Barutell no posà taverna, fleca ni cap altra cosa; i, segon, perquè la Universitat no contradigué en cap moment la confirmació de sentència de 1665. Es torna a repetir que, en tot cas, la Universitat només pot ser obligada pel període entre sentències (un any) i es neguen rotundament les pretensions de Barutell des de 1648, recordant que, segons la jurisprudència de la Reial Audiència, el dret a possibles compensacions neix el dia de presentació del plet, en aquest cas el juny de 1661 (la data que més apareix, però, és la del 31 de maig); ja avancem que aquesta serà la data de resolució d'aquella.

El següent bloc d'arguments és el que dona consistència a la defensa de la Universitat. Realment, què era el que s'arrendava i per què es feia? El síndic de la Universitat argumenta que, abans de 1656 i després d'aquesta data, en què Francesc de Montgai confirmà el dret concedit anys abans per un antecessor seu, el que la Universitat ha arrendat és

lo tall que se imposava sobre los manteniments dels particulars de dita vila de pa, vi, pesca salada, oli, tabaco, sivada, cansalada, ayguardent, posant a cada cosa lo nom respectiu (de) fleca, taverna, pesca salada, tenda de oli, tabaco, ayguardent y sivada en lo encant públich de dita vila.

És a dir, s'arrenda un dret sobre els queviures que es venen i no la venda com a tal. Argument que no deixa de ser un subterfugi, ja que l'objectiu també és garantir un determinat subministrament de queviures i, a més, es fa arrendant privativament un dret de venda. Certament, és el que es feia arreu i era l'única manera de garantir l'abast públic i una bona part dels ingressos de les universitats. I és el que s'explica. S'argumenta que Capellades, per les seves característiques, les quals ja hem vist en un altre lloc, té un consum molt escàs, la qual cosa fa molt difícil arrendar el subministrament de queviures, ja que ningú no ho vol fer per les escasses perspectives de negoci. D'altra banda, es recorda que la vila, d'uns anys ençà, ha estat molt carregada de despeses, es fa referència a les contribucions reials i als allotjaments. A més, la vila s'ha hagut d'endeutar amb molts censals «*per a poder acudir al sustento dels pobres*» quan no s'han trobat arrendataris. I cal sumar-hi el fet que cap dels paborde «*may han cuydat de tenir (en) la dita vila lo sustento y las provisions (que) necessitaven els particulars de dita vila*». Què havia de fer, doncs, la Universitat, la qual, amb molt de sentit comú, recorda que és obligació seva que en «*dita vila se trobàs y se tenés a la menuda tot lo que era de conveniència dels pobres de dita vila, com ho deuen fer totes las universitats que tenen govern y política*»? Doncs, arren-

dar la privativa de la venda d'un seguit de queviures, els més bàsics per a la vida, garantint als arrendataris un benefici mitjançant un recàrrec sobre aquests. Cosa que feien totes les universitats en garantir un marge de benefici als arrendataris sobre els preus de compra, encara que no es fessin servir els noms que emprà la Universitat de Capellades: *petxo* (pel *pecho* castellà, cal suposar), *tatxa* (per *taxa*) o tall. Resumint: encara que es parli de taverna, fleca o tenda de queviures, no és «*perquè arrendàs las ditas cosas sinó perquè los particulars de dita vila estassen provehits y tinguessen lo menaster per son sustento*», la qual cosa els obliga a imposar-se un tall (un recàrrec), ja que en cas contrari,

molts anys hi havia hagut (que) no se hauria trobat qui hagués provehida y arrendada la dita fleca, taverna y ayguardent, oli, y demás cosas per no haverhi cosa de profit per lo poch comers de la vila.

I, tot i amb això, alguns anys no s'ha trobat arrendatari, i es posa l'exemple de la fleca (de fet, en el quadre que hem presentat, la fleca només s'arrenda vuit anys dels quinze previstos).

El tercer bloc és aquell que recull l'explicació dels talls o recàrrecs que la Universitat autoritza de fer sobre els queviures subministrats pels arrendataris. El vi, com es veu en el quadre que hem aportat, és l'article que aporta més ingressos. Hi ha cinc tipus de recàrrecs: un recàrrec de 10 sous per cada càrrega de vi que ven l'arrendatari (sobre el preu de compra, lliure de ports); 18 diners (és a dir, un sou i mig) per cada càrrega de vi de les vinyes dels veïns de la vila, tant de les vinyes de Capellades com les foranes; 2 sous per cada càrrega de vi entrada a la vila per al consum particular; 10 sous per cada càrrega de vi que entrin els veïns, un cop venut el seu; i, per últim, l'arrendatari té la facultat de comprar vi a qui té la intenció de vendre'n a la menuda per 4 sous menys que el que pensa cobrar (no ho diu, però se suposa que és per càrrega). S'aporta un càlcul dels ingressos que això comporta a l'arrendatari. Només s'aporta el càlcul dels dos primers conceptes: 300 càrregues venudes per l'arrendatari, més 1.400 càrregues de la collita dels particulars, amb els seus respectius recàrrecs, donen un total de 255 lliures. Un import superior en un 62% a la mitjana dels tres arrendaments que coneixem, a la qual cosa encara cal sumar els ingressos dels altres tres conceptes. No es pot dir, precisament, que a l'arrendatari del vi no li sortís a compte l'arrendament.

Pel que fa a la fleca, se li permet a l'arrendatari, el qual està obligat a donar pa blanc i moreno, un recàrrec de 10 sous per cada quartera de blat (cal interpretar que fa referència a la farina) que pastí. Es calcula un consum

de 100 quarteres, la qual cosa fa uns ingressos de 50 lliures; més del triple de la mitjana dels arrendaments que coneixem (hem obviat el de 1650, per ser inferior a un any i d'un import atípic). No es pot dir que no deixés marge, una altra cosa és que donés per a viure si no es tenien altres ingressos. Pel que fa als altres articles: 2 sous per quartà d'aiguardent; 2 sous per quartà d'oli (es calcula un consum de vint-i-cinc càrregues); 8 sous per quartera de civada; i 6 o 8 diners per lliure de valor de la pesca salada, per sobre del preu que els forasters venen a la plaça (el forasters no poden vendre a la plaça si no és pagant cert recàrrec a l'arrendatari). La cansalada i el tabac no tenen recàrrecs, la primera perquè es considera que forma part de la carnisseria, sobre la qual el paborde no té drets, i el tabac perquè s'arrenda sempre amb altres articles que ja el tenen, el recàrrec.

Per tot plegat, el síndic de la Universitat conclou que *«no ha ni pot liquidar cosa alguna en favor de la part altra del que pretén en la present causa»*. Ara ens cal veure que opinà la Reial Audiència.

La resposta vingué quasi quatre anys després, exactament el 7 de gener de 1675, mitjançant una reial provisió del doctor Joan Baptista Pou i Julià. En ella s'establia una indemnització o liquidació de 1.909 lliures 10 sous, l'import dels arrendaments municipals efectuats entre el 31 de maig de 1661, data de l'inici del procés, fins al 20 d'agost de 1672, data en què, segons dirà l'escrit que esmentarem tot seguit, *«és estat declarat y donada llicència (h) a esta part per proveir y tenir provehidas de tots aliments sens incorrar a penas ni arrendaments alguns»* (hem de reconèixer que no entenem la darrera afirmació).²² La Universitat respon amb un escrit del 21 de gener d'aquell mateix any, en què repeteix els arguments que ja ens són coneguts. Nega l'obligació de pagar l'import reclamat, admet que com a màxim se li pot reclamar l'import dels arrendaments efectuats entre el 31 de maig de 1661 i el 24 d'octubre de 1665 (data de confirmació de la sentència) i que la responsabilitat de tot plegat la té el paborde per no *«prendre la dita pocsessió y posarse a vendra en dita vila»*. Es tanca l'escrit repetint que la Universitat l'únic que ha fet és imposar-se un plus sobre els aliments per garantir l'abastament públic, plus que quantifica en 300 lliures/any (xifra que s'ajusta bastant a la presentada en el nostre quadre, tenint en compte que falta l'import d'alguns anys).

Amb data 15 d'octubre de 1676 el doctor Jeroni de Magarola confirmava la provisió i establia que fossin reservats els arrendaments dels anys 1661, 1662, 1663, 1664, 1665, 1666 i 1668 per fer la liquidació de les 1.909

22. L'import és inferior, malgrat que hi manquen dos anys, al del quadre que hem presentat; possiblement l'apoderat del paborde havia inflat les xifres.

lliures 10 sous. Hem de reconèixer que no entenem perquè s'havien de reservar precisament aquests anys, ni la pròpia reserva, ja que és un fet que la Universitat no disposava d'aquesta quantitat. Pel que direm més endavant, no hi ha cap dubte que la Universitat anà pagant. Paral·lelament es produí un fet cabdal, encara que no finalitzà el plet, la signatura, el 8 de gener de 1680, d'una concòrdia entre el paborde del Penedès, aleshores Lluís de March, i la Universitat de Capellades.

LA CONCÒRDIA DEL 8 DE GENER DE 1680

Com venim dient, el 8 de gener de 1680 March i la Universitat signaven una concòrdia.²³ En farem un resum, seguint els deu capítols en què es divideix.

- 1) Els síndics (Jacint Aguilera i Pau Puigjaner, que tenen uns poders del 5/II/1670), en nom de la Universitat demanen i supliquen que el paborde cedeixi, transfereixi i transporti tot i qualsevol dret de botigues, tavernes, fleques i altres; volen que ho faci en nom propi i dels seus successors. El paborde concedeix.
- 2) Demanen la transferència del privilegi de poder imposar recàrrecs sobre les carns i altres emoluments (mercaderies). Concedeix el paborde amb les següents condicions: a) cada any han de demanar llicència. Si els quinze dies anteriors a la imposició el paborde es troba en dita vila o a mitja hora d'aquesta, se li ha de demanar, la qual cosa serà concedida sempre que es faci constar que els ingressos no són suficients per pagar les despeses, quitar o lluir censals, desempenyorar el molí fariner (tenia alguna cosa a veure aquest empenyorament amb la indemnització pagada a Ermengol de Barutell?), i continuar la construcció de l'església i el seu altar.
- 3) Les penes als contraventors de les tabes d'arrendament es posaran en nom del paborde i es repartiran en tres parts iguals: a) paborde; b) arrendatari; i c) acusador; més sis sous per al mostassaf o batlle executor de les penes. I que els jurats puguin posar penes de fins a vint-i-cinc lliures. Concedit pel paborde amb les següents condicions: a) que es posin en nom del paborde quan es trobi en la juris-

23. Davant la impossibilitat de reproduir-la, per una qüestió d'espai, hem optat per fer-ne un resum suficientment extens.

dicció o a mitja hora de camí i en absència, amb permís del batlle; b) només podran posar pena en cada cas fins a vint-i-cinc lliures, quantitat que només podrà variar el paborde o el seu batlle; i c) les tabes seran signades pel paborde, si es troba en la jurisdicció o a mitja hora, o pel seu batlle, si n'és absent.

- 4) Els síndics, en nom de la Universitat, concedeixen delmar i tascar en garba, i renunciem a la reivindicació de fer-ho en gra. De fet, les Corts de 1599 (capítol LXXI), tot ratificant un seguit de pragmàtiques reials, acordaren, a petició dels braços eclesiàstic i militar, que els senyors poguessin delmar i tascar en garba o en gra, segons les seves preferències.²⁴
- 5) La Universitat no impedirà que el paborde i els seus successors puguin vendre a la menuda o d'altra manera el vi de la seva collita, sense imposicions municipals. No podrà el paborde vendre en dita vila i terme cap tipus de gra de la seva collita o dels censos a la menuda, sinó sols a quarteres i mitges quarteres. Els arrendataris del paborde sí que podran vendre vi a càrregues, mitges càrregues i barralons, però no a la menuda, i grans a quarteres i mitges quarteres; sense imposicions municipals. Concedit pel paborde.
- 6) *Proposta econòmica de la Universitat*: crear a favor del paborde una pensió de censal de 100 lliures/any (2.000 lliures de capital), la qual serà ingressada anualment a la Taula de comuns dipòsits de Barcelona per ser gastada en necessitats de la Pabordia del Penedès; passats els deu anys, es redimirà el censal de 300 en 300 lliures, fins a un total de 1.600 lliures, i en queda un import de 400 lliures que generarà un cens irredimible de 20 lliures/any.²⁵

Càlcul:

10 primers anys: $100 \times 10 = 1.000$ lliures

11è-15è any: $85 + 70 + 55 + 40 + 25 = 275$ lliures

A partir del 16è: 20 lliures/any

Proposta econòmica del paborde: pagar al paborde anualment durant catorze anys una pensió de 50 lliures (1.000 lliures de capital).

24. Sembla que el mateix dia es concordà, nosaltres no ho hem trobat en aquest concòrdia, que el paborde es desdigués d'incrementar les mesures dels punyerons que pagaven els emfiteutes capelladins. MUSSET, *Resistència pagesa...*, p. 120.
25. Cal dir que ni descomptada del primer any la reducció de les tres-centes lliures, cosa que no fa el darrer capítol de la concòrdia, no s'assoleix la reducció prevista; en la proposta de la Universitat hi resten cinc-centes lliures i no quatre-centes, i en la del paborde, sis-centes i no quatre-centes.

A partir del 15è any la pensió augmentarà, ja que el capital haurà pujat a 3.000 lliures, les quals podran ser redimides de 300 en 300. A partir del 23è any quedarà un capital de 400 lliures que produirà un cens irredimible de 20 lliures/any. Les quantitats redimides, és a dir, les 2.600 lliures, romandran a la Taula de comuns dipòsits de Barcelona per a despeses de la Pabordia del Penedès. Càlcul:

14 primers anys: $50 \times 14 = 700$ lliures

15è-22è any: $135 + 120 + 105 + 90 + 75 + 60 + 45 + 30 = 660$ lliures

A partir del 23è: 20 lliures/any

Conclusió: La proposta de la Universitat representava pagar durant els primers 22 anys un total de 1.415 lliures ($1.000 + 275 + 140$), 64,3 lliures/any. La del paborde implica pagar en el mateix període 1.360 lliures ($770 + 660$), 61,8 lliures/any. Així, doncs, hi ha un lleuger estalvi per part de la Universitat, però amb uns certs canvis respecte a la seva proposta: *a*) el capital inicial aportat pel paborde disminueix, desplaçant-lo als darrers vuit anys;²⁶ *b*) el paborde no es compromet a gastar els imports de les pensions en despeses de la Pabordia; *c*) el gruix de la càrrega financera anual de la Universitat es desplaça als darrers vuit anys (de fet, aquest és l'argument esgrimit pel paborde per justificar el canvi proposat); i *d*) el paborde es compromet a gastar el capital aportat en despeses de la Pabordia. En aparença, sembla que les dues parts en surtin beneficiades. En tot cas, com mostra el punt desè, la proposta del paborde és l'acceptada.

- 7) El paborde, amb decret de l'abat i capítol, confirmen tots els privilegis anteriors i l'establiment d'aigua, en concret els de Josep de Planella (3/I/1630) i Francesc Pasqual (28/V/1646), pabordes anteriors. Sens perjudici del cens que ve pagant la Universitat.

26. MUSSET (p. 120) indica que els jurats lliuraren 3.000 lliures a March, que, en tot cas, haurien estat 2.600; però nosaltres considerem que el capital que donà lloc a la pensió no fou simbòlic, sinó que fou aportat realment pel paborde del Penedès. En cas contrari, l'aportació total de la Universitat seria absolutament forassenyada: 5.869 lliures (1.909 de la indemnització a Barutell, 1.360 de les pensions dels primers 22 anys i 2.600 de la llució del censal), més el cens perpetu de 20 lliures a partir del 23è any. D'altra banda, les 1.000 lliures inicials podien haver servit per pagar part de la indemnització. En quatre anys, els que transcorregueren entre la sentència i el 1680 (any de la concòrdia), ja s'havien pagat, com veurem, 1.469 lliures i 10 sous, això no es pogué fer només amb els ingressos ordinaris de la Universitat, llevat que, com hem apuntat, l'empenyorament del molí fariner tingués causa en aquesta indemnització.

- 8) Pena de 1.000 lliures a la part que no respecti la concòrdia. Dipositades a la taules de comuns dipòsits.
- 9) Les dues parts renunciem al plet en curs, sens perjudici dels interessos en la liquidació pendent. Aquest capítol generarà problemes, com veurem.²⁷
- 10) La Universitat lliurarà al paborde, a casa seva, durant catorze anys, 50 lliures a l'any; a partir del 14è, 150 lliures, amb una reducció del censal de 300 en 300 lliures; i, finalment, quedarà un cens perpetu de 20 lliures/any. Les 2.600 lliures redimides quedaran dipositades a la Taula de comuns dipòsits per a necessitats de la Pabordia del Penedès.

Signen la concòrdia Lluís de March, com a paborde, Sever Amat i Fèlix Portell pel Monestir, cap dels dos no és l'abat, el qual és Francesc Bernat de Pons (1674-1691), que exerceix molt allunyat de l'abadia; els síndics Jacint Aguilera i Pau Puigjaner; i un llistat de singulars de la vila.

Ras i curt: la Universitat aconseguix la cessió del dret d'arrendament de la tenda de queviures, la fleca, la taverna i altres establiments i la capacitat d'imposar recàrrecs als queviures i multes als qui no respectin les tabes d'arrendament privatiu, i la confirmació d'alguns altres privilegis; però a un preu no menor: el paborde o els seus arrendataris poden vendre vi i gra procedent dels censos, delmes i altres càrregues a l'engròs dins del terme i, sobretot, la Universitat ha de pagar una significativa compensació econòmica durant els primers vint-i-dos anys. A més, cal sumar-li l'estrict control que exercirà el paborde o el seu batlle sobre els ingressos municipals.²⁸

El que aconseguix la Universitat no és res que no estigués fent ja, encara que amb una autorització qüestionada, o que no fessin la major part d'universitats catalanes; però el preu que haurà de pagar ens sembla que no

27. En el text de la concòrdia que reproduïx l'expedient estudiat se subratllen les parts que seran interpretades de manera diferent per March i la Universitat: *«tant dits síndichs en nom de dita universitat y singulars de aquella com encara dit Iltre. Señor Paborde de Panadès en nom de dita sa Pabordia renuncian a la dita litte y causa intentada y a la prosequió de aquella (...) no entenent emperò en virtut de la present concòrdia perjudicar als interessats en la causa de liquidació pendent ans bé aquella se prossegueasca y en virtut del present declaran per qualsevol temps per haverho demanat axí los interessats»*. March farà servir aquest paràgraf per defensar que renuncià com a paborde, però no com a particular i que, per tant, també és part interessada en la resolució del conflicte. Al seu torn, la Universitat no li reconeixerà aquesta dissociació de personalitat.

28. Malgrat la concòrdia, el plet dels arrendaments es va tornar a obrir, a instància del paborde, a mitjan segle XVIII. MUSSET, *Resistència pagesa...*, p. 120.

era gens habitual, sobretot en les universitats de jurisdicció reial, les qual establien acords molt menys onerosos amb el Reial Patrimoni (Batllia General). A més, cal sumar-hi la indemnització a Ermengol de Barutell, que es repartia a mitges amb Lluís de March. I, encara més i com ja hem anunciat, la signatura de la concòrdia no evità que el procés seguís.

Abans de referir-nos-hi, hem d'explicar que el 1683, si no abans, la Universitat ja arrendava els drets cedits pel paborde del Penedès d'acord amb les noves condicions. És a dir, allò que arrendava no era la imposició d'un recàrrecs sobre els queviures, sinó la seva venda privativa, dels que ja coneixem més alguns altres: pa, oli, ordi, civada (més el dret de mesura dels grans), vi, aiguardent, glaç, cansalada, tabac, pesca salada (que inclou també plats, escudelles, tota mena de tintes, sal, pebre, salses, perdigons, pólvora, sucre, cotó de blens, sabó, claus, formatge i arròs), més la imposició de pallols concedida per la Batllia General del Principat, és a dir, la custòdia dels grans dels venedors. Els arrendaments se segueixen fent per un any, exceptuat el de la pesca saldada, que en dura tres, i ara van del 22 de gener d'un any fins al 21 de gener del següent. Els recàrrecs se substitueixen pel marge de guany que li és permès a l'arrendatari, l'import del qual, en general, és exactament igual a la imposició anterior. Ja ho havien dit els jurats i el síndic uns anys abans, sense aquest plus no hi ha qui arrendi i, a més, els arrendataris ja s'havien acostumat a uns determinats ingressos, no era qüestió de minvar-los i arriscar-se a quedar sense arrendaments i, per tant, sense subministraments bàsics.²⁹

EL LITIGI PER LES 220 LLIURES PENDENTS DE LIQUIDACIÓ

El 1687 moria Ermengol de Barutell i el Monestir, com a successor seu, cedia els interessos que li poguessin correspondre en la causa de liquidació en què estava implicat l'expaborde a fra Lluís de March, com a privada persona. En aquella data quedaven per liquidar 220 lliures; les altres, les havia cobrat Barutell i cal suposar que li'n passà la meitat a March, d'acord amb el pactat en la permuta d'oficis que van fer el 1670. Sembla que les 220 lliures estaven pendents de cobrar des de 1680, però Barutell no estigué gaire diligent, potser per la seva avançada edat o perquè considerava que la quantitat no mereixia nous enrenous. En tot cas, així que morí, March pre-

29. Vegeu J. RIBA I GABARRÓ, «La Mostassaferia de Capellades de l'any 1683», *Miscellanea Aqualatensia*, VII, 1995, p. 349-357. L'autor s'equivoca, però, en atribuir la jurisdicció de Capellades a l'abat de Sant Cugat del Vallès, Francesc Bernat de Pous (per Pons), p. 351.

sentà una súplica a la Reial Audiència perquè es fes efectiva la quantitat en qüestió. Jaume de Potau, membre d'una nissaga de nobles que es remuntava a la Guerra dels Segadors, ell mateix havia esdevingut noble tres anys abans, en una reial provisió del 2 de juliol de 1688, establí que s'executés l'esmentada quantitat.

La Universitat presentà les seves discrepàncies en un escrit del 22 d'octubre de 1688. No reconeix que March hagi rebut cap cessió de Barutell, diu no tenir constància que l'abat i convent siguin els hereus de Barutell i que, en l'acta que ha presentat March, el Monestir no li fa cessió de les 220 lliures. Afegeix que ja es va satisfer March amb la concòrdia de 1680 i que la reserva de drets que es fa en aquesta és a favor de Barutell i els seus hereus, no pas de March. I, finalment, recorda l'aportació econòmica feta per la Universitat arran de la concòrdia. Per tot plegat, demana que se li commutin les 220 lliures.

Els arguments de la Universitat devien fer forat perquè el març de 1690, la data la deduïm d'una acta del Consell ordinari de la vila, a la qual farem referència tot seguit, Miquel de Calderó, qui havia esdevingut cavaller uns vint anys abans, declarà en una reial provisió que la Universitat només havia de fer efectives 110 lliures. Calderó devia considerar que només li pertanyia a March la meitat cedida per Barutell el 1670. No cal dir que March no s'hi conformà, com veurem per l'acord que prendrà el Consell ordinari el maig de 1690. Coneixem, per un escrit del 17 d'abril de 1690, els arguments que farà servir. En referència a la concòrdia, dirà que va renunciar al litigi en curs en nom de la Pabordia, no en nom propi. Afegeix que en aquella, quan es parla de la causa en curs, es parla en plural de no perjudicar els interessats, de la qual cosa es dedueix que es referia també a ell. I, a continuació, s'afirma quelcom que no deixa de ser contradictori amb l'antecedent, que quan se signà la concòrdia la Universitat no coneixia l'acord entre ell i Barutell. Si no coneixia l'acord, per què s'havia de preveure la no lesió dels interessos d'ambdós? L'objectiu, òbviament, és que no s'apliqui la reial provisió reduint la liquidació a 110 lliures.

Com acabem de dir, el Consell ordinari de la vila, reunit el 2 de maig de 1690 a la casa de la vila, prèvia autorització del batlle, Jacint Aguilera, acordarà seguir el plet. A la reunió, a part del batlle i dos jurats, hi participen vint-i-tres persones. Totes elles acordaren nomenar Jeroni Planes, notari causídic de Barcelona, síndic, per tal que continués davant la Reial Audiència el plet amb Lluís de March. Per la qual cosa el Consell demanà l'autorització o decret del batlle, el qual s'inhibí i digué que ho passaria al paborde, és a dir, a Lluís de March. Certament, no deixa de ser una paradoxa que hagüés de ser una de les part querellades la que autoritzés l'altra a querellar-se

amb ella. Però així eren les coses. El paborde del Penedès era senyor jurisdiccional de la vila del Penedès i, com a tal, tenia facultats per, entre altres coses, immiscir-se en el funcionament de la Universitat; les mateixes que van permetre a Ermengol de Barutell, trenta anys abans, disputar els arrendaments municipals a la vila.

ATALL DE CONCLUSIÓ

Per què Lluís de March s'entestà a no perdonar ni una lliura a la Universitat? Podem entendre el capteniment d'Ermengol de Barutell: intentava restaurar, per dir-ho d'alguna manera, la seva autoritat, recuperant el dret a mantenir els seus privilegis com a senyor jurisdiccional, és a dir, a cedir mentre li plagués determinats drets a la Universitat. Ho aconseguí, però no tenia cap alternativa al que venia oferint la Universitat als habitants de Capellades; no tenia cap intenció d'arrendar aquests drets a particulars. Per això, un cop recuperada la seva prerrogativa, gràcies a la sentència de Miquel de Cortiada, allò que intentà fou una compensació econòmica pels anys transcorreguts. L'aconseguí, encara que reduïda a la meitat, en cobrà la major part, i tot indica que no es mostrà gaire bel·ligerant pel que fa a la quantitat pendent. Però March es plantejà exprimir la Universitat fins a la darrera lliura, malgrat haver aconseguit una concòrdia àmpliament favorable als seus interessos. Sens cap dubte, el paper d'advocats i apoderats no devia ser menor en aquest afer, ja que el perllongament del contenciós els garantia més ingressos. Però creiem que el principal element explicatiu és la voluntat de March de reforçar la seva autoritat; de fet, Barutell ja no era paborde i el seu pols amb la Universitat era tota una altra cosa. Si March cedia, podien obrir-se esclatxes gens desitjables. Malgrat que Barutell i March no aconseguiren tot el que pretenien, en el substancial aconseguiren el decantament de la Reial Audiència al seu favor. No podem discutir el rigor jurídic de les sentències, en concret la de Miquel de Cortiada, però és una obvietat dir que aquestes no estaven exemptes d'un determinat contingut de classe. Hem tingut especial interès a esmentar el caràcter noble dels jutges d'aquell òrgan jurisdiccional. Més enllà de la interpretació de la llei i, sobretot, dels arguments de la Universitat, no podien posar en qüestió un ordre social i jurisdiccional del qual n'eren beneficiaris directes. La Universitat de Capellades ho tenia molt difícil, hagué de pagar un preu molt elevat, a banda de les despeses judicials que no hem pogut quantificar. Unes dècades abans, el paborde major del Monestir de Sant Cugat havia mantingut uns plets similars, en aquelles ocasions per la carnisseria, la fleca i la taverna,

amb vila homònima, que, malgrat que comptaven amb sentències favorables a la Universitat, acabaren en sengles concòrdies. Tot plegat formava part d'una estratègia per tenir, sense que ningú no ho posés en dubte, les dues viles sota la seva jurisdicció.

APÈNDIX: ACTA DE LA REUNIÓ DEL CONSELL DE LA VILA DEL 8 DE JUNY DE 1656

Convocat lo Concell de la vila de Capellades fora de la casa de la vila ahont se acostuma de ajuntarse ab (autorització) del fra Francesch de Mongay com a secretador elegit y anomenat per lo Iltre. Capitol de St. Cugat del Vallès de la Pabordia de Panadès y en dit nom Sr. de dita vila y foren (d) el personal següent:

Jeroni Bas, batlle; Pau Puigjaner; Francesc Querol; Pere Molins, jurats; Antoni Tort; Joan Tort; Josep Thomàs; Josep Romaní; Francesc Fort; Jaume Fossalba; Ramon Mora; Francesc Valtà; Magí Borrell; Martí Joan Reua (?); Josep Borrull; Antic Tiana; Bartomeu Aguilera; Francesc Thomàs; Damià Farrés; Francesc Pasqual; Cristòfol Albareda; Silvestre Valtà; Pere Puigjaner; Nicasi Bas.

Primerament per dit Sr. Mongay en dit nom fonch revocat a la vila de Capellades la facultat de poder arrendar los arrendaments de la fleca taverna y carnisseria y altres arrendaments

Més per dit Sr. Mongay fonch concedit a la vila de Capellades que (...) dita vila y la pobra gent no pot abastar en pagar les contribucions y allotjaments de soldats y altres gastos se offerexen los concedeix durant son beneplàcit la facultat de poder arrendar los arrendaments que vuy acostumen de arrendar ab lo modo que arrendaven

Més los concedís que puguen posar pena als qui faltaran a concell de vint sous per cada vegada per cadahu (...) que sen y tocada la campana, pena executadora pel senyor batlle.

Signa l'acte Jaume Pau Texidor, notari públic de Piera.